

Bedrägerier (29 juni 2016)

Medverkande: Klara Hradilova-Selin, utredare, Brå och Jan Olsson, förundersökningsledare, Polisens nationella bedrägericenter.

Speaker/programledare: Johannes Rosenberg, Copyfabriken.

JAN: Ja bedrägerierna ökar. Det märker vi verkligen inom polisen också. Det som också sticker ut, det är just de här bedrägerierna där man har stulna kortuppgifter och gör beställningar på internet. Tittar vi på första kvartalet i år och jämför med första kvartalet förra året så är ökningen 100 procent och det har vi aldrig någonsin sett förut.

JOHANNES: Bedrägerier. Då tänker man kanske på stora svindlerihärvor och så kallade manschettbrott. Men så ser det inte riktigt ut idag. I vår moderna digitaliserade värld har det uppstått mängder av nya bedrägerimetoder, som också har gjort att bedrägeribrotten har ökat. Hänger polisen och rättsväsendet med i utvecklingen och hur kan man förebygga den här typen av brottslighet? Det här är "Snacka om brott"; en podd från BRÅ - Brottsförebyggande rådet. Som vi konstaterade i inledningen finns det en lång katalog av bedrägerimetoder och även typer av bedragare. Det menar också Klara Hradilova Selin, utredare på Brå.

KLARA: Ja vår kartläggning visar att det finns väldigt många olika typer av modus när det gäller de här brotten. Allt ifrån enklare annonsbedrägerier där bedragaren försöker sälja en vara på någon nätsajt, ofta mobiltelefoner eller elektronik av alla slag. När pengarna kommer så levereras inte varan till köparen. På andra sidan skalan finns mycket större härvor med fakturabedrägerier och kreditbedrägerier. Så det är ett väldigt stort spann i de här olika modusen. Detsamma gäller även bedragarna. Det finns allt från personer som just i de här annonsbedrägerierna är i behov av snabba pengar och riskerar ganska mycket. Till personer som har ganska stora kunskaper i företagande, ekonomi och juridik.

JOHANNES: För att möta den stora ökningen av bedrägerier skapades för några år sedan Polisens Nationella Bedrägericenter. Så här berättar förundersökningsledare Jan Olsson om syftet med verksamheten.

JAN: Vårt huvudsyfte är uppdelat i tre och det viktigaste är nog att vi ska försöka förebygga att brotten kan ske. Därutöver ska vi vara metodutvecklande så att svensk polis kan bli bättre på att utreda brotten. I det tredje benet, där ska vi vara operativa och förbättra den samordning av ärenden som krävs.

JOHANNES: De klart vanligaste bedrägerierna är kortbedrägerier och kreditbedrägerier, som båda helt enkelt innebär att handla med någon annans pengar och identitet. Antingen med ett stulet eller skimmat kort, eller bara de elektroniska kortuppgifterna, eller genom att handla mot faktura. Jan Olsson igen:

JAN: Det absolut vanligaste är ju att man beställer med hjälp utav stulna kortuppgifter, kläder och elektronik, på internet, i olika butiker. Men också att man köper mot kredit, det vill säga faktura från både fysisk butik och internetbutik. Gemensamt för de här varianterna är att du måste ha en falsk ID-handling när du sedan hämtar ut varorna du beställt.

JOHANNES: Identitetsstölder och falska identiteter blir också allt vanligare verktyg vid bedrägerier, enligt Klara Hradilova Selin.

KLARA: Den vanligaste formen av identitetsstöld, som man brukar kalla det, sker i samband med kreditbedrägerier. Att bedragaren alltså handlar varor eller lånar pengar i någon annans namn. Men vi har kunnat se i vår kartläggning att det finns många andra typer av bedrägerier där man också kan fuska på olika sätt med identiteter. Det kan vara både stulna identiteter som tillhör en annan person men också helt påhittade identiteter, som inte har någon existerande person bakom sig. Så det finns ett stort spann även där. Man kan exempelvis låtsas vara någons vän och höra av sig från utlandet och tala om att man har hamnat i knipa och behöver pengar. Eller så kan man annonsera ut en vara på internet, på någon sajt, i någon annans namn. Det finns väldigt många olika sätt att använda andras, eller påhittade identiteter på. Just för att det inte alltid är stölder det handlar om, utan det är ofta helt påhittade identiteter, så kallar vi det för identitetsmissbruk och inte ID-stöld.

JOHANNES: Internet är idag den vanligaste brottsplatsen för bedrägerier. Dels vid de brott som nämnts tidigare, men det är också plattformen för mer avancerade bedrägerier.

JAN: Det vanligaste som nog snart alla svenskar har råkat ut för är att man får ett mail eller sms, som ser ut att vara från Skatteverket, banken eller polisen. Där framgår att de vill att du ska klicka på en länk och om du gör det - har du tur så är det

bara att de vill att du ska skriva in dina kortuppgifter. Vad som sker sen är att den som bett dig skriva in dem naturligtvis använder kortuppgifterna för att handla saker på nätet. Det kan också vara så illa att när du klickar på den bifogade filen, eller länken, så laddas ett virus ned i din dator. Då kan antingen datorn låsa sig så att du tvingas att betala en summa pengar för att få datorn upplåst. Eller, ännu värre, så laddas ett virus ned. Så när du nästa gång ska logga in på din bank, gör bedragaren det också, med resultatet att han tömmer ditt konto.

JOHANNES: Hur har utvecklingen sett ut de senaste åren?

KLARA: Enligt flera olika datakällor så ser vi tydliga ökningar i den här typen av brottslighet. Både bland anmälda bedrägerier men också i våra frågeundersökningar från Brå, där man frågar folk om deras utsatthet för olika typer av brott. Där är det allt större andel av befolkningen som uppger att de blivit utsatt för bedrägerier eller bedrägeriförsök.

JAN: Bedrägerierna ökar. Det märker vi verkligen inom polisen också. Det som också sticker ut, det är just de här bedrägerierna där man har stulna kortuppgifter och gör beställningar på internet. Tittar man på första kvartalet 2016 och jämför med första kvartalet 2015 så är ökningen 100 procent och den ökningen har vi aldrig någonsin sett förut och vill aldrig mer se.

JOHANNES: Varför ökar bedrägeribrotten så mycket?

JAN: Det beror på fler saker. För de första är det så lätt att genomföra de här bedrägerierna och dessutom så generar de väldigt mycket pengar. Till saken hör också att det är väldigt lätt att slippa undan från att åka fast och skulle du åka fast så är straffen väldigt låga. En annan anledning, som man inte får glömma, är också att du som bedragare träffar aldrig ditt offer eftersom det sker över internet. Så rent känslomässigt utsätts du inte för vad den som drabbas av ditt brott gör. Du ser inte hur illa den mår och därför tror jag också att det kan bli en naturlig del i tillvaron snarare, för bedragarna att fortsätta med sina bedrägerier. De ser inte konsekvenserna, helt enkelt.

JOHANNES: När en anmälan om ett misstänkt bedrägeribrott görs till polisen, vad bör den som tar emot anmälan tänka på?

JAN: Det som är viktigt att tänka på när man upprättar en anmälan är naturligtvis kontaktuppgifter, så att det går att få tag i den som har gjort anmälan eller den som har drabbats av brottet. Det som också är väldigt viktigt är att få veta vilken bank den som drabbades av brottet hade, om det blir aktuellt att kontakta banken. Finns inte de här uppgifterna med så måste utredarna försöka få tag i målsäganden, den drabbade personen, och det kan ta väldigt lång tid. Vad som annars också måste vara med är naturligtvis alla de delar som enligt lagstiftningen gör att det anses som ett bedrägeri, så att det inte är en stöld eller en förskingring, eller kanske inte något brott över huvud taget.

JOHANNES: Hur arbetar polisen idag mot bedrägeribrott?

JAN: Tittar vi på hur vi på Nationellt bedrägericenter jobbar så lägger vi mycket resurs på ett brottsförebyggande arbete. Det består egentligen av flera delar. Det ena är att vi går ut medialt och varnar allmänheten så att de ska vara uppmärksamma på en viss typ av bedrägerier och hur de ska skydda sig ifrån att drabbas utav dem. Utöver det så har vi ett nära samarbete med väldigt många externa aktörer. Det kan röra sig om banker, finansbolag och andra myndigheter, där vi sitter och diskuterar och påtalar de brister som finns och försöker komma till en gemensam lösning. Det kan handla om att identitetshandlingarna är så lätta att förfalska. Hur driver vi den frågan vidare? Utöver det så försöker vi också påtala de brister i säkerheten som vissa lösningar kan ha. Det i syfte att till exempel bankerna ska ha bättre säkerhet runt sina produkter så att folk inte ska behöva drabbas av de här brotten.

JOHANNES: Så hur arbetar den vanliga polisen när de utreder bedrägeribrott?

JAN: Ja det är vanliga utredningsenheter så de jobbar naturligtvis som alla andra som utreder brott. En skillnad är kanske att inflödet av ärenden ökar så extremt mycket i förhållande till hur många som däremot arbetar med den här typen av brott. Situationen är inte direkt lätt. Till det måste man också lägga att utvecklingen utav bedrägerierna rent tekniskt går väldigt fort. Så det kräver att de som arbetar med att utreda brotten också uppgraderar sin kunskap i samma takt, och det är inte helt enkelt.

JOHANNES: Är rättsväsendet bra på att arbeta mot bedrägeribrott?

KLARA: Bedrägeribrotten, som vi varit inne på redan, är väldigt många olika typer av brott vilket utgör en särskild utmaning för rättsväsendet att hantera. Trots det så ser vi en positiv utveckling på flera punkter. Vi ser till exempel att man har blivit

bättre på att samordna stora ärenden med fakturabedrägerier till exempel och assistansbedrägerier. Vi ser också att flera brott har lett till åtal så det är positivt. Det är också fler resurser som man lägger ned på de här brotten. Men det är fortfarande så att brottsvolymen är så pass stor. Det är så pass många ärenden som når polisen, att det inte är realistiskt att förvänta sig att man ska kunna utreda bort de här brotten utan det är extremt viktigt att man jobbar förebyggande i första hand.

JOHANNES: När det gäller rättsväsendets förebyggande arbete har tillkomsten av Polisens Nationella Bedrägericenter varit en viktig utveckling. Där arbetar man med att utveckla förebyggande insatser och samarbeten på flera olika områden. Inte minst när det gäller fakturabedrägerier, kreditbedrägerier och bedrägerier mot äldre. Jan Olsson kan berätta mer om det.

JAN: Det brottsförebyggande arbetet är naturligtvis den hörnsten vi måste lägga all kraft på eftersom vi inte kan utreda bort den brottslighet som sker. I det arbetet ingår samarbete med andra myndigheter och företag för att få så bred front som möjligt. Till exempel mot de dåliga ID-handlingarna och möjligheterna att identifiera sin kund. I det samarbetet finns även Svensk handel och Bankföreningen med flera med. Den typen av lösning, att gemensamt angripa är den enda förutsättningen för att vi ska kunna lyckas. Som ett exempel hade vi förra året en satsning mot åldersbrottsligheten där vi skapade ett utbildningsprogram tillsammans med PRO med flera, just för att förevisa för de äldre att de här situationerna kan förekomma. Gå inte på dem, och känn igen dem på det här sättet. Det har också del i att just den typen av bedrägerier har minskat sedan dess.

JOHANNES: Vad bör rättsväsendet göra? Vad finns det för utvecklingsområden?

KLARA: Polisen ska lägga ned ärenden som saknar potential att utredas för att spara resurser till andra ärenden där det finns en potential. Vi har också kunnat se i vår granskning att det finns typer av bedrägerier, som kort eller kredit till exempel, som nästan per automatik läggs ned. Det gör att man inte kan utveckla utredningsmetoder i de här fallen. Så det ligger en fara i att inte på förhand förutsätta att det här är ett svårt ärende som inte kommer leda någon vart. Utan man behöver satsa lite mer på att utveckla metoder för att framför allt identifiera okända misstänka personer, vilket oftast saknas i de här fallen. Det som polisen också behöver är, inte minst, personer med olika kompetenser inom IT, revisorer och utredare som kan välfärdsbedrägerier, alltså bidragsfusk. Det saknas också i stor utsträckning. Så det finns en del förbättringspotential.

JAN: Ja naturligtvis kan ju själva kvaliteten på utredningarna ibland bli bättre men jag tror att ett annat sätt att se på det också är att vi måste bli bättre på att agera fort. Eftersom det alltid rör sig om seriebrottslighet när det gäller bedrägerier så är det viktigt att man bryter kedjan så fort som möjligt. Det vill säga att man tar sig an ärendet innan det blir för stort. Då stoppar man ju också den vidareutvecklingen och färre behöver drabbas av det. Det finns åtminstone en chans då att bedragaren upptäcker att det kanske inte lönar sig hur långt som helst att begå de här brotten. Viktigt är naturligtvis också att man jobbar med rätt ärenden, det vill säga man måste kunna utkristallisera vilka ärenden som har potential nog att leda till åtal. Det gärna i kombination med de brott man tror kommer att påverka många. De måste tas om hand i första hand just för att färre ska drabbas av brott.

JOHANNES: Hur kan man arbeta förebyggande mot bedrägerier?

KLARA: Det vi trycker på särskilt i vår rapport är att näringslivet bör ta lite större ansvar i sammanhanget. Vi ser att väldigt många bedrägerier, tre av fyra ungefär, sker inom handeln, ofta på internet. Där ser vi en konflikt mellan å ena sidan ambitionen att underlätta försäljning och göra det lätt för kunden att handla smidigt och snabbt, å andra sidan säkerheten som ofta kräver några extra kontrollsteg. Där skulle vi vilja att man satsar lite mer på branschgemensamma åtgärder. Annars kan man använda som argument att kunden kan gå till konkurrenten om det går snabbare att handla där, vilket man har sett, en sån utveckling. En annan sak som vi har kunnat höra i våra intervjuer med våra olika aktörer är att man fokuserar väldigt mycket av det förebyggande arbetet mot uthämtning av varor. Det är väldigt ofta en fraktkedja som används på något sätt. Man beställer varor eller handlar på kredit på nätet och sedan ska det levereras till bedragaren. Där satsar man mycket på kontroller vid uthämtningsskedet men vi skulle gärna vilja att man stoppade bedrägerierna tidigt. Alltså, redan när man beställer varan på nätet och det görs inte speciellt mycket satsningar på den punkten. Det kan man förbättra en hel del. Företagen ska känna sin kund, är ett motto man borde kunna använda i större utsträckning och det har med ID-frågan att göra, återigen.

JOHANNES: Hur kan enskilda personer skydda sig?

JAN: Där ska man använda sitt bondförnuft, om man kan kalla det så. Man kan också lägga till att ha kunskapen att aldrig lämna ut kontouppgifter eller kortuppgifter till någon som frågar efter dem via sms, mail eller telefon. Heller aldrig klicka på länkar eller bifogade filer från mail som ser ut att komma från polismyndigheten eller från din bank. Varken banken eller polisen skulle någonsin skicka någonting till dig som innehåller en länk eller en bifogad fil. Då

är det garanterat att du kan smittas av ett virus. Naturligtvis är det så att när du har beställt varor på nätet i annat namn och ska hämta ut dem, så måste du mycket riktigt uppvisa en identitetshandling på utlämningsstället. Problemet med de svenska handlingarna är att de är så pass dåliga att de går att förfalska och förfalskningarna är så pass bra att jag inte ser skillnad på en äkta och en falsk handling. Då kan du knappast kräva det av expediten heller. Det finns många lösningar. En är till exempel att man inför ett chip på identitetshandlingen och har en PIN-kod kopplad, precis som till ditt bankkort. Det skulle medföra att bedragarna inte kunde göra förfalskningar av identitetshandlingar och då skulle de inte heller kunna begå dessa brott. Så lösningar finns det. Vad du mer kan göra är att du kan spärra ditt kort mot utlandsköp och internetköp. De flesta banker har den servicen. Vad som händer då är att om du spärrar kortet mot internetköp till exempel, då kan inte bedragaren använda sig av dina kortuppgifter och du slipper att utsättas för brott. Sen när du själv ska handla över internet öppnar du kortet under den perioden som behövs för att genomföra köpet. För att därefter stänga kortet.

JOHANNES: Det var allt vi hade att bjuda på den här gången. Vill du veta mer, läs gärna Brå:s rapport: Bedrägeribrottsligheten i Sverige. Du hörde Klara Hradilova Selin, utredare på Brå och Jan Olsson, förundersökningsledare vid Polisens Nationella Bedrägericenter. Och jag heter Johannes Rosenberg. Dela gärna podden i sociala medier. "Snacka om brott" produceras av Copyfabriken. Tack för att du lyssnade, vi hörs igen.